

Data wpływu/Received: 7.07.2019
Data przyjęcia do druku/Accepted for printing: 5.09.2019
Data publikacji/Published: 29.12.2019
Licencja/License: CC BY-SA 4.0

DARIUSZ ŻÓŁTOWSKI

YouTube w edukacji polonistycznej. Rekonesans

YouTube in Polish Language Education. The Reconnaissance

Licencjat, Uniwersytet Warszawski, Wydział Polonistyki, Polska

Streszczenie

Artykuł prezentuje możliwości wykorzystania YouTube’a na lekcjach języka polskiego. Autor przedstawia przegląd tematów, które można zastosować, by włączyć treści z YouTube’a w edukację polonistyczną.

Słowa kluczowe: YouTube, edukacja polonistyczna, edukacja medialna

Abstract

The article presents the possibilities of using YouTube in Polish language lessons. The author presents an overview of topics that can be used to include YouTube content in Polish language education.

Keywords: YouTube, Polish language education, media literacy

Wstęp

Współczesność stawia przed nauczycielami szereg wyzwań, do których należy przede wszystkim potrzeba porozumienia się z uczniem – cyfrowym tubylcem znajdującym się w centrum świata nowych technologii niemal od początku swego istnienia. Współczesne dzieci są nie tylko obserwatorami, ale przede wszystkim aktywnymi użytkownikami nowych mediów. Według Bąk (2015, s. 7–8) „64% dzieci w wieku od 6 miesięcy do 6,5 lat korzysta z urządzeń mobilnych, 25% –codziennie”, a „w grupie dzieci rocznych i dwuletnich – 43% korzysta z tego typu urządzeń”. Czy tak rozwinięty dostęp do mediów to szansa, czy zagrożenie? Oto kluczowe, pojawiające się w obliczu powyższych faktów pytanie, które od lat zadają sobie nauczyciele, rodzice i naukowcy. Pytanie to

warto odnieść także do polonistyki szkolnej. O pewnych aspektach twórczego wykorzystania tej platformy przez polonistykę stosowaną pisały już Trysińska (2017) i Maciejak (2018). Autorki będące językoznawczyniami związanymi zawodowo z Uniwersytetem Warszawskim sygnalizowały przede wszystkim naukową wartość YouTube'a jako materiału badawczego dla studiów polonistycznych, użytecznego nie tylko w dyskursie akademickim, lecz również w szkole.

Ten stan rzeczy wydaje się jednak nie mieć przełożenia na pragmatykę dydaktyczną. Jak przekonuje Gregorczyk (2012, s. 59), nauczyciele „bardziej jednak dostrzegają wynikające stąd [z ucyfrowienia młodzieży – przyp. D.Ż.] zagrożenia niż zalety i obiecujący potencjał dydaktyczny”. Tymczasem digitalizacja uczniów sprzyja edukacji polonistycznej rozumianej jako kształtowanie szeregu kompetencji miękkich niezbędnych do życia w zglobalizowanej społeczności. Nieograniczony dostęp do treści udostępnianych na YouTube to edukacyjna szansa, przed którą jak dotąd nie stało żadne pokolenie. Problemu bowiem nie stanowi to, że dzieci oglądają YouTube'a, lecz fakt, że nikt tych treści z nimi nie omawia. Najczęściej ani nauczyciele, ani rodzice nie podejmują tego tematu. Oczywiście zdają sobie z niego sprawę, ale wolą go ignorować. Omówienie wymaga nie tylko spreparowania odpowiedniego komentarza, lecz także wspólnego uważnego obejrzenia, które jest przejawem zainteresowania światem dziecka, tym, co go bezpośrednio dotyka. Działanie to jest bardzo czasochłonne, wymaga zanurzenia się w temacie oraz zaangażowania i nie gwarantuje natychmiastowego powodzenia. Aktywna kontrola jest więc iluzoryczna. Ten stan rzeczy należy zakończyć, wprowadzając do programu polonistycznego treści udostępnione w serwisie YouTube.

Służebna funkcja edukacji medialnej na lekcjach języka polskiego

Edukacja polonistyczna zapisana w podstawie programowej języka polskiego i zaprogramowana przez ustawodawcę pełna jest paradoksów, które można streścić następująco: „jest to sytuacja schizofreniczna: z jednej strony istnieją zapisy podstawy programowej odnośnie do filmu, spektaklu, audycji itd., a z drugiej nie mamy kanonu nieliterackiego – przez co wspomniane zapisy są jakby martwe. Ich realizację składa się na «chude barki» nauczyciela polonisty, co jest niewybaczalnym błędem prawodawcy” (Żółtowski, 2018/2019, s. 9).

Powyższy *passus* prezentuje zastaną rzeczywistość dydaktyki języka polskiego – przedmiotu wiodącego i egzaminacyjnego. Wobec tego faktu edukacja medialna jako szereg umiejętności, których nie sprawdzają egzaminy zewnętrzne, jest raczej niedoceniana. Nie ewaluuje się jej, przez co poloniści, szczególnie ci starszej daty, permanentnie ją ignorują. Jednocześnie uczniowie są otoczeni przez najróżniejsze przekazy medialne, w oparciu o nie wykuwają własny światopogląd, poddają się ich perswazyjnej sile.

Co w tej ambiwalentnej sytuacji powinien zrobić nauczyciel polonista? Nade wszystko winien nie pozostawiać swoich uczniów samych i wprowadzać edukację medialną. W tym celu może sięgnąć po podstawowe narzędzie pomocnicze, jakim jest *Katalog kompetencji medialnych...*, jednak poloniści nie mogą się ograniczać jedynie do tej pozycji. Należałoby raczej w myśl Komeniusza sięgnąć po to, co bliskie uczniowi, równocześnie spełniając chyba podstawową funkcję nauczycielską – objaśnianie, tłumaczenie i opisywanie świata otaczającego ucznia. Tutaj tworzy się przestrzeń do wykorzystania YouTube’a, który mimo całej swojej oczywistości i hiperdostępności wymaga wszak uczciwego skomentowania.

YouTube jako przestrzeń dialogu

Następujące dynamicznie przemiany, dokonujące się we wszystkich obszarach życia społeczeństwa i jednostki, wymagają, aby transfer umiejętności między nauczycielem a uczniami odbywał się w atmosferze partnerstwa. Jak pisze Chołody (2016, s. 10): „Nauczyciel zobowiązany jest przede wszystkim do podejmowania permanentnych prób zrozumienia tajemniczego języka ucznia, *ergo*: świata młodzieży, bo dzięki zbliżeniu do języka swoich podopiecznych, zbliża się do nich samych, do realiów, w których wychowankowie «prawdziwie» – a nie w szkolnym laboratorium! – istnieją”.

Toteż podstawowym zadaniem nauczyciela winno być otwarcie platformy do tego spotkania. Być może odpowiednią przestrzenią do pracy byłby YouTube, którego wprowadzenie do praktyki szkolnej to gest wyjścia w stronę ucznia. Powstały w lutym 2005 r. serwis internetowy otwiera niespotykane dotąd perspektywy, pozwala informacji obiegać świat w nadzwyczajnym tempie, umożliwia również współtworzenie i współdzielenie treści. Jest więc ziszczeniem opracowanej przez Jenkinsa (2007) koncepcji kultury konwergencji, która pozwala zarówno uczniowi, jak i nauczycielowi być jej równoprawnymi twórcami, wręcz partnerami.

Nauczyciele muszą uświadomić sobie, że bez zrozumienia specyfiki YouTube’a nie sposób zrozumieć współczesnego ucznia, który traktuje to medium jako jedną z podstawowych metod spędzania wolnego czasu, a czasem nawet upatruje w nim centrum własnego mikrokosmosu. Wystarczy wspomnieć, że Młodzieżowym Słowem Roku 2018 został *dzban*, który swoją błyskotliwą karierę zawdzięcza awangardowemu youtuberowi – Klocuchowi. To tylko pokazuje, jak wielki wpływ na młodzież mają tego rodzaju twórcy. Toteż tym bardziej nauczyciele zamiast upatrywać w tym zagrożenie, powinni dostrzec szansę i przestrzeń do metodycznego zagospodarowania.

YouTube wdziera się do szkół coraz wyraźniej, najczęściej jednak, niestety, nauczyciele widzą w nim jedynie bazę danych: filmów, spektakli, audiobooków itd. Wszystko to – rzecz jasna – ułatwia pracę z uczniami, aczkolwiek odcina się

od terażniejszości. Ukazuje wartości tradycyjne, konserwujące utrwalone porządki szkoły i ma wspomagać przyswajanie treści kanonicznych. Tymczasem to właśnie wykorzystanie treści tworzonych przez współczesnych youtuberów może być kluczem do skutecznego nauczania, wzorcową wręcz realizacją zasady stopniowania trudności. Uczenie na przykładach tego, co leży w zasięgu uczniowskiej percepcji i żywo go interesuje, może przynieść niespodziewane efekty.

Sięgnięcie po YouTube przez nauczycieli języka polskiego w codziennej praktyce dydaktycznej nie tylko ułatwia pracę, lecz także umożliwia rozeznanie w treściach, które interesują dzieci i młodzież w wieku szkolnym. Ten wywiad i następująca po nim w razie wykrycia niepokojących sygnałów interwencja mogłyby przecież zapobiec lub co najmniej ograniczyć zasięg patostreamingu.

YouTube – kilka propozycji wykorzystania w praktyce dydaktycznej

Język polski – będący przedmiotem wbrew pozorom kształtującym nade wszystko kompetencje miękkie – może okazać się najbardziej przydatnym źródłem umiejętności w przyszłym życiu uczniów. Dzieje się tak dlatego, że polonistyka szkolna nie tylko wyposaża dzieci w niezbędne kompetencje językowe, lecz również uczy osławionej sztuki argumentacji, np. za pomocą rozprawki, recenzji etc. Ponadto wykształca w uczniu umiejętności analityczne, które są niemal niezbywalne i przy odpowiednim zastosowaniu uniwersalne. Mogą posłużyć do analizowania i interpretowania zupełnie dowolnej gałęzi sztuki. Równocześnie w życiu każdego człowieka coraz większą rolę zaczyna odgrywać popkultura w jej zglobalizowanym wymiarze.

Należy więc położyć bezwzględny nacisk na nauczanie właściwej analizy zjawisk popkulturowych, w szkole raczej zepchniętych na margines przez ich domniemaną „brzydotę” i skupienie się na kulturze wysokiej, przede wszystkim zaś literaturze pięknej. Tym bardziej nauczyciele poloniści powinni swoim uczniom prezentować materiały, takie jak vlogi, wideorecenze, omówienia, *gameplaye*, a następnie poddawać je drobiazgowej analizie w następujących obszarach:

- elementy werbalne,
- montaż,
- sugestie, przekaz podprogowy,
- merytoryka wypowiedzi,
- elementy niewerbalne,
- treść,
- zabiegi retoryczne,
- narracja,
- gra aktorska.

Takie działania mogą służyć rzetelnej analizie popkultury mającej na celu demaskowanie wszelkich manipulacji oraz niedomówień, ale aby odniosło to jakikolwiek skutek – musi być poprzedzone obfitym treściowo wprowadzeniem

tych pojęć i ich objaśnieniem na przykładach. Tutaj też niezawodnym źródłem mogą być filmy pochodzące z YouTube'a. W ten sposób oprócz realizacji treści zapisanych w podstawie programowej uczniowie nabywają umiejętności krytycznego podejścia do ogólnie dostępnych i pozornie obiektywnych treści.

Dzięki tego rodzaju tekstom nauczyciel ma szansę w praktyce uświadomić uczniów, czym jest reklama, jakimi technikami posługują się firmy, aby nakłonić do zakupu określonego produktu. Aby zezemplifikować to doświadczenie, pozwolę sobie sięgnąć do własnej praktyki dydaktycznej. Podczas jednej z lekcji, poświęconej sile reklamy, odtworzyłem uczniom pasmo z piosenkami dla najmłodszych dzieci. Jednocześnie poprosiłem uczniów, by zwrócili uwagę na to, czy pojawienie się treści reklamowych jest jakkolwiek sygnowane oraz w jakich momentach te reklamy się pojawiają. Finalnie doszliśmy do wspólnego wniosku, że najmłodsze dziecko może nie odczuwać granicy między piosenką a materiałem promocyjnym. Jak wynikało z wywiadu, który przeprowadziłem później, uczniowie wcześniej nie zdawali sobie sprawy, że takie zjawisko istnieje, a przynajmniej nie widzieli w tym niczego niemoralnego.

YouTube można wykorzystać również w kształceniu językowym, nauce kultury języka. Oto przykładowe zagadnienia, przy których materiały youtube'owe mogą być przydatne:

1. Językowy *savoir-vivre*: grzeczność językowa w internecie, netykieta, stosowanie formuł grzecznościowych, zwracanie się do adresata, szacunek oraz ewentualne bariery komunikacyjne (przede wszystkim czy istnieją, czy w internecie do każdego można zwrócić się *per ty*).

2. Komunikacja werbalna i niewerbalna. Pozajęzykowe czynniki mające wpływ na semantykę wypowiedzi.

3. Praktyczne zastosowanie zasad grzeczności językowej (napisanie komentarza pod filmem na YouTube, wejście w polemikę).

4. Hejt w internecie (analiza komentarzy youtube'owych, zwrócenie uwagi na ich merytorykę oraz charakter stawianych zarzutów, czy odnoszą się do podejmowanych treści, czy może innym aspektów, jak wygląd, także na język oraz sposób komunikacji).

5. Wykrycie i poprawienie błędów językowych (użycie zdań, które napisali „realni” użytkownicy polszczyzny, a nie autorzy podręczników, najczęściej profesorowie polonistyki).

6. Komizm słowny, sytuacji i postaci (co sprawia, że ludzie się śmieją).

7. Styl popularnonaukowy (na przykładzie kanałów, takich jak: Polimaty, Mówiąc Inaczej, SciFun, Nauka. To lubię, Historia bez cenzury, Uwaga! Naukowy Bełkot).

8. Funkcjonalny podział norm językowych.

Wszystko, co wymieniono powyżej, zbliża polonistykę szkolną do pragmatyki językowej. Obrazuje treści na czytelnych i bliskich uczniowi przykładach. Stanowi „żywą” formę ćwiczeń adekwatnych do zainteresowań uczniowskich.

Podsumowanie

W oparciu o powyższe przesłanki można stwierdzić, co następuje:

1. Należy uczyć krytycznego, nastawionego na rzetelne badanie korzystania z YouTube'a.

2. Warto wykorzystywać materiały zamieszczone w serwisie YouTube do nauczania treści zawartych w podstawie programowej języka polskiego, takich jak: tworzenie wypowiedzi (zwłaszcza retoryka), odbiór tekstów kultury, kształcenie językowe itd.

3. Wprowadzenie treści tworzonych przez youtuberów pozwala na aktywną kontrolę działalności uczniów w sieci, a co za tym idzie – zmniejsza ryzyko zagrożenia cyberprzemocą etc.

4. Rozmowa z uczniem na temat tego, co ogląda, może zapobiec wystąpieniu zjawisk niepożądanych.

5. YouTube stwarza platformę do międzypokoleniowego dialogu na temat wartości.

Literatura

- Bąk, A. (2015). *Korzystanie z urządzeń mobilnych przez małe dzieci w Polsce. Wyniki badania ilościowego*. Warszawa: Fundacja Dzieci Niczyje.
- Budzisz, W., Cywińska, M., Czajka, R., Dąbrowska, A., Drzewiecki, P., Głowacka, D., Gnoiński, W., Gruhn, A., Hojnacki, L., Jasiewicz, J., Lipszyc, J., Majewski, W., Mierzecka, A., Murawska-Najmiec, E., Siewicz, K., Stunża, G., Trafiłowski, P., Wilkowski, M., Wojtasik, Ł., Woźniak, M., Zaród, M. (2014). *Katalog kompetencji medialnych, informacyjnych i cyfrowych*. Warszawa: Fundacja Nowoczesna Polska.
- Chołody, M. (2016). Nauczyciel-tłumacz. Z pamiętnika poznańskiego polonisty 3. W: W. Heller, A.M. Janiak (red.), *Kompetencje interpersonalne w przestrzeni szkoły* (s. 9–16). Poznań, Kalisz: Wydział Pedagogiczno-Artystyczny UAM.
- Gregorczyk, G. (2012). Młodzie i media. *Meritum. Mazowiecki Kwartalnik Edukacyjny*, 2, 59–62.
- Jenkins, H. (2007). *Kultura konwergencji. Zderzenie starych i nowych mediów*. Warszawa: Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne.
- Maciejak, K. (2018). *YouTube w edukacji. Strategie nadawcze wideoblogerów*. Kraków: Universitas.
- Trysińska, M. (2017). Youtube – nowe źródło materiału w badaniach nad kompetencjami komunikacyjnymi dzieci. *Prace Filologiczne*, LXXI, 299–311.
- Żółtowski, D. (2018/2019). *Przeciw zgodzie narodowej. Pokłóćmy się o kanon (szkolny)*. *Język Polski w Szkole Podstawowej*, 4, 7–16.